

OLIY TA'LIMDA KASBGA YO'NALTIRILGAN CHET TILINI O'QITISHNING SAMARALI YO'LLARI

XURMAT SOBIROVNA VALIYEVA

I.Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti

Annotatsiya Ushbu maqolada nolingvistik fakultet talabalari uchun chet tilini kasbiy yo'naltirilgan holda o'qitishning dolzarbligi va ahamiyati muhokama qilinadi. Kasbiy yo'naltirilgan chet tillarini o'qitishning rivojlanish tarixi yoritilgan. Chet tilini kasbiy yo'naltirilgan o'qitishning mohiyatiga ta'rif berilgan. Kasbiy yo'naltirilgan ta'lim modelini o'z ichiga olgan yondashuvlar, uning maqsad va vazifalari, o'quv jarayonida yuzaga keladigan muammolar va ularni hal qilish yo'llari keltirilgan.

Kalit so'zlar: *kasbiy yo'naltirilgan yondashuv, kasbiy yo'naltirilgan ta'lim, yondashuvlar, usullar, maqsadlar, vazifalar.*

KIRISH QISMI: Zamonaviy dunyoda universitetlarning nolingvistik fakultetlarida chet tilini o'rganishga professional yo'naltirilgan yondashuv tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda, u muayyan kasbiy, biznes va ilmiy sohalarda va vaziyatlarda chet tillarida muloqot qilish qobiliyatini shakllantirishni o'z ichiga oladi. Shuningdek, talabalarning matn bilan ishlash ko'nikmalari va ko'nikmalarini shakllantirish va rivojlantirish, uni tarjima qilish, tegishli profildagi asl adabiyotlardan ma'lumot olish va foydali ma'lumotlarni ajratib olish. Bugungi kundagi kasbiy yo'naltirilgan ta'limning dolzarbligini suveren O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy yutuqlarining xalqaro miqyosda e'tirof etilgan darajasi, xalqaro hamkorlik ko'lami va ochiq va o'zaro bog'liq dunyoda Respublikaning o'zaro hamkorligi faollashgani bilan belgilaydi. , mamlakatimizni jadal modernizatsiya qilish va rivojlantirish vazifalarini amalga oshirishga qodir, jahon andozalariga mos malakaga ega bo'lgan o'z kadrlarini tayyorlashda sifat yutug'ini ta'minlash, buning uchun dunyoning yetakchi davlatlarining ilg'or tajribasini o'zlashtirish va o'zlashtirish zarurati. xalqaro hamkorlik vositasi

sifatida xorijiy tillarni bilishning ijtimoiy-ma'rifiy ahamiyatini kuchaytirdi, ta'lim ustuvor yo'nalishlarida chet tillarini ilgari surdi, shu tariqa chet tili ta'limini zamonaviy mutaxassis kasbiy malakasining majburiy kompetentsiya komponenti maqomi bilan ta'minladi. va yosh avlodni xalqaro hamkorlikning yangi sharoitlarida hayotga tayyorlashning samarali asosi. "Chet tili" fani XX asrning 60-yillari oxirida mutaxassislik doirasidagi bilim darajasini oshirish va talabalarning kasbiy yo'nalishini shakllantirish vositasiga aylandi. M.V.Lyaxovitskiy chet tillarini kasbiy yo'naltirilgan o'qitish nazariyasini rivojlantirishga ulkan hissa qo'shdi. U nolingvistik fakultetlarda chet tilini o'qitishda o'quv materialini kasbiy yo'naltirish tamoyilini asoslab berdi. Muallifning ta'kidlashicha, chet tilini o'rganish o'z-o'zidan maqsad emas, balki uning tor mutaxassisligi doirasida ta'lim, bilim darajasini oshirish maqsadiga erishish vositasi bo'lishi kerak. Muallifning fikricha, mutaxassisliklarning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda, quyidagi yo'nalishlarda amalga oshirilishi kerak: maxsus matnlar ustida ishlash; og'zaki nutqni rivojlantirish uchun maxsus mavzularni o'rganish; lug'atni o'rganish — mutaxassislik bo'yicha minimal; o'quvchilarning grammatik va leksik materialini faollashtirish uchun o'qituvchilar tomonidan qo'llanmalar yaratish.

XX asrning 90-yillarida mamlakatdagi siyosiy va iqtisodiy vaziyatning o'zgarishi munosabati bilan chet tiliga akademik fan sifatida munosabatda o'zgarishlar yuz berdi. Universitetning nolingvistik fakultetlarida o'qishdan asosiy maqsad chet tilini haqiqiy muloqot vositasi sifatida o'rganish edi. Zamonaviy professional chet tilini tayyorlashga ulkan hissa qo'shgan P.I.Obraztsov fikricha, kasbiy yo'naltirilganlik deganda talabalarning chet tilini o'rganishga bo'lgan ehtiyojlaridan kelib chiqib, kelajakdagi kasb yoki mutaxassislik xususiyatlaridan kelib chiqqan holda ta'lim tushuniladi. Bu o'quvchilarning shaxsiy fazilatlarini rivojlantirish, o'rganilayotgan til mamlakati madaniyatini bilish va kasbiy va lingvistik bilimlarga asoslangan maxsus ko'nikmalarni egallash bilan professional yo'naltirilgan chet tilini o'zlashtirishni o'z ichiga oladi. Kasbiy yo'naltirilgan chet tilini o'qitishning mohiyati qo'shimcha kasbiy bilimlarni olish va shaxsning kasbiy ahamiyatli fazilatlarini shakllantirish uchun uni maxsus fanlar bilan birlashtirishdir. Kasbiy yo'naltirilgan ta'lim mohiyatining yuqoridagi ta'rifi yagona emas, chet tili texnikasi kasbiy yo'naltirilgan chet tilini o'qitishning mohiyatini

aniqlashning uchta yondashuvini ajratib turadi. Birinchi ta'rifni XX asrning 80-yillari boshlarida ingliz olimlari T. Xatchinson va Uoters bergan bo'lib, ular ESP (Maxsus maqsadlarda ingliz tili) kursining maqsadi va mazmunini tadqiqotning motivlari va ehtiyojlari bilan belgilanadi deb hisoblashgan. "Maxsus maqsadlarda ingliz tili" ingliz kurslari katta tajribaga ega va biznes, iqtisod, kompyuter fanlari sohasida ustuvor hisoblanadi. Tilni maxsus maqsadlarda o'qitish nazariyasi va amaliyoti xalqaro muloqot ehtiyojlari va inson faoliyati sohasiga qarab til birliklarining tabiiy tabaqalanishi bilan bog'liq edi.

ASOSIY QISM Bizning zamonamizda kasbiy yo'naltirilgan kadrlar tayyorlash zaruriyati mamlakatimizda kasbiy sohada ularga zarur bo'lgan chet tili birliklarida so'zlashuvchi mutaxassislarning yetarli emasligi bilan bog'liq, deb hisoblaymiz. Kasbiy yo'naltirilgan o'qitish jarayonida talaba kasbiy va lingvistik bilimlarni birlashtirish orqali o'zini o'zi takomillashtiradi va yangi ko'nikmalarga ega bo'ladi. Shuningdek, kelajkdagi mutaxassis kasbiy kompetentsiyaning quyidagi tarkibiy qismlarini egallashi kerak, deb hisoblaymiz: lingvistik kompetentsiya (til va nutq), ijtimoiy-lingvistik kompetentsiya, nutq kompetensiyasi, strategik kompetentsiya, ijtimoiy-madaniy kompetentsiya va ijtimoiy. Ushbu kompetensiyalarning har biri juda ko'p ko'nikmalar, qobiliyatlar va bilimlarni o'z ichiga oladi. Ya'ni talaba nutqning leksik-grammatik va fonetik dizayniga qo'yiladigan asosiy talablarga rioya qilishi va chet tilida nutq faoliyatining barcha turlarini bilishi; til shakllarini muloqot holatiga mos ravishda ishlatish va izohlash; kommunikativ-ma'noli gaplardagi individual iboralarning uyg'unligini idrok eta olish va muvaffaqiyatli erisha olish; noto'g'ri tushunish, nutq kodini bilmaslik uchun og'zaki va og'zaki bo'lmagan strategiyalardan foydalaning; ijtimoiy muloqot holatlarida harakat qilish; maqsadli til ishlatiladigan ijtimoiy-madaniy kontekst bilan tanishish. Chet tilini kasbiy yo'naltirilgan o'qitishning asosiy talabi — uni o'qitish mazmuni va usullarini talabalarning amaliy ehtiyojlariga yaqinlashtirish zarurati. Bu talabalarning ma'lum bir kontingenti oldida turgan vazifa va maqsadlarni chuqur o'rganishni, qiziqish va motivatsiyani majburiy hisobga olishni talab qiladi. Bu, birinchi navbatda, o'quvchilarning kasbiy xususiyatlari va til malakasi darajasini hisobga olgan holda material tanlash, uni tanqidiy tushunishga tegishli.

A.B.Tumanovning ta'kidlashicha, kompetensiya yondashuvi – bu o'qituvchining ta'lim maqsadlarini belgilash, o'quv jarayonini tashkil etish va ta'lim natijalarini baholash bo'yicha o'quv-uslubiy faoliyatining umumiy tamoyillari majmui bo'lib, uning pirovard maqsadi o'qitish bo'lishi kerak. malakali, mehnat bozorida raqobatbardosh mutaxassis. O'qitish metodikasi ham chet tilini kasbiy yo'naltirilgan o'qitishning tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, uning yondashuvlari, maqsad va vazifalari hisoblanadi. Chet tilini kasbiy yo'naltirilgan o'qitishning maqsad va vazifalariga erishish uchun o'qitish usullarini to'g'ri tanlash zarur. O'qitishning eng samarali usullari qatoriga quyidagilar kiradi: loyiha usuli (E.S.Polat), o'yin usullari (G.A.Kitaygorodskaya, O.A.Artemyeva), muhokama, keys-stadi usuli. O'yin usullari chet tilini o'qitishning eng samarali usullaridan biridir. Oxir oqibat, o'quv rolli o'yin chet tilini oson o'rganishga yordam beradi, chunki o'yin davomida turli xil o'z-o'zidan paydo bo'ladigan muammolarni hal qilish uchun aqliy faoliyat faollashadi. O.A.Artemievaning fikriga ko'ra, kasbiy yo'naltirilgan o'quv rolli o'yin — bu chet elliklarning malakasini o'zlashtirishga qaratilgan (didaktik tamoyillar talablariga muvofiq o'qituvchi rahbarligida) mazmunli kollektiv kasbiy yo'naltirilgan o'yin kognitiv faoliyatining rivojlangan shakli. o'yin maydonida muammolarni hal qilish va qaror qabul qilish jarayonida maxsus modellashtirilgan sub'ekt (o'yin) harakatlari asosida til aloqasi. Loyihalar usuli ham unchalik samarali emas, chunki uning vazifalaridan biri til muhitidan tashqarida kommunikativ kompetentsiyani shakllantirish, fikrlash imkoniyatidan foydalanish, bayonot mazmuniga e'tibor qaratishdir. Loyihaning boshqa muammoli usullaridan farqi shundaki, o'quvchilar ma'lum bir izlanish, izlanish, ijodiy faoliyat natijasida nafaqat muammoning yechimiga keladi, balki natijalarni qo'llash imkoniyati va qobiliyatini ko'rsatib, aniq real mahsulot yaratadi. amalda, ushbu mahsulotni yaratishda. Mashg'ulotlarni tashkil etishning ushbu shaklida u yoki bu tarzda kommunikativ kompetentsiyaning o'ziga xos xususiyatlarini aks ettiruvchi ko'nikmalar mavjud. Agar bunga ona tilida so'zlashuvchilarning nutq odob-axloq qoidalari, muhokama qilinayotgan muammoning ijtimoiy-madaniy jihati haqidagi bilimlarni qo'shadigan bo'lsak, ingliz tilini o'qitish uslubini zamonaviy tushunishning o'ziga xos xususiyatlariga mos keladigan ushbu uslubning samarali

tabiati ayon bo‘ladi. Ya’ni loyiha usulini qo‘llash jarayonida o‘quvchining bilish faoliyati faollashadi, chet tilida muhokama qilish va kasbiy masalalarni yechish qobiliyati, shuningdek, ma’lum nutq madaniyati shakllanadi. raqibining fikrini tinglang.

Biroq, professional yo‘naltirilgan chet tilini o‘rganishda ba’zi qiyinchiliklar bo‘lishi mumkin. T.L.Kucheryavayaning ta’kidlashicha, chet tili darslarida dars beradigan o‘qituvchilar lingvistik-pedagogik ta’lim olgan va aniq kasbiy lug‘atni bilmaydilar, ko‘pincha bu kasbga xos bo‘lgan kommunikativ ehtiyojlar haqida tasavvurga ega emaslar. Tajriba va malaka yetarli bo‘lmagani uchun o‘qituvchilar bir qator qiyinchiliklarga duch kelmoqda: psixologik, lingvistik, uslubiy va hokazo.. Shu bilan birga, muallif zamonaviy darsliklar va o‘quv qo‘llanmalarining yetishmasligi, nusxa ko‘chirish uskunalari yetishmasligini muammo deb biladi. Natijada, o‘qitishda ham, o‘quv materialini idrok etishda ham noqulayliklar va qiyinchiliklar yuzaga keladi

Shuningdek, ushbu muammolarning yechimlaridan biri maktablarda CLIL bo‘yicha majburiy darslar bo‘lishi mumkin deb hisoblaymiz. Zero, CLIL (predmetli integratsiyalashgan ta’lim yoki predmetli-tilli integratsiyalashgan ta’lim) — bu ma’lum bir fanni chet tili bilan integratsiya qilish orqali amalga oshiriladigan, faqat eng oson va qiziqarli tarzda amalga oshiriladigan bir xil kasbiy yo‘naltirilgan ta’limdir. shakl, bundan tashqari, erta yoshda. Talabalarga chet tilida istalgan fanni, xoh u aniq, xoh tabiiy fanlar, xoh san’at bo‘lsin, o‘qitilishi o‘quvchining chet tillarini o‘rganishga bo‘lgan qiziqishini oshirish, kelajakdagi kasbini tanlash uchun zarur shart-sharoit bo‘lib xizmat qiladi. Ishonch bilan aytishimiz mumkinki, chet tilini kasbiy yo‘naltirilgan holda o‘qitish bo‘lajak mutaxassisni tayyorlashning ajralmas qismidir. Kasbiy yo‘naltirilgan chet tilini o‘qitishning mohiyati qo‘shimcha kasbiy bilimlarni olish va shaxsning kasbiy ahamiyatli fazilatlarini shakllantirish uchun uni maxsus fanlar bilan birlashtirishdir. Bu erda guruhdagi talabalar sonini va bo‘lajak mutaxassislar professional chet tilidagi muloqotning barcha asoslarini o‘rganishi kerak bo‘lgan qisqa muddatni hisobga olish kerak. Universitet va o‘qituvchilarning maqsadi talabalarning chet tilining professional ko‘nikma, malaka va malakalarini yanada samarali egallashlari uchun zarur shart-sharoitlarni ta’minlash, uslub va yondashuvlarni tanlashdan iborat. Chet tili bu holda talabalarning kasbiy kompetensiyasini, shaxsiy va kasbiy rivojlanishini oshirish vositasi

bo‘lib, chet tili bilan ishbilarmonlik aloqalarini amalga oshirishga qodir bo‘lgan zamonaviy oliy ta‘lim bitiruvchisi mutaxassisning muvaffaqiyatli kasbiy faoliyati uchun zarur shartdir. hamkorlar. P.I.Obraztsovning nolingvistik oliy o‘quv yurtlarida chet tillarini kasbiy yo‘naltirilgan holda o‘qitish mazmun tanlashda yangicha yondashuvni talab qiladi, degan fikriga qo‘shilamiz.[3;47] U inson faoliyatining ma‘lum bir sohasidagi so‘nggi yutuqlarga yo‘naltirilgan bo‘lishi, talabalarning kasbiy manfaatlariga bevosita daxldor bo‘lgan sohalardagi ilmiy yutuqlarni o‘z vaqtida aks ettirishi, ularning kasbiy o‘sishi uchun imkoniyat yaratishi kerak. Zero, tarkibni tanlash talaba shaxsini har tomonlama va yaxlit shakllantirishga yordam beradi, uni kelajakdagi kasbiy faoliyatga tayyorlaydi. Shu bilan birga, ta‘lim maqsadlari va usullari kasbiy yo‘naltirilgan ta‘limning ajralmas tarkibiy qismlari hisoblanadi. Bundan tashqari, kasbiy yo‘naltirilgan ta‘lim quyidagi vazifalarni bajarishga qaratilgan: nutq faoliyati turlari (gapirish, tinglash, o‘qish, yozish) bo‘yicha muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirish, ma‘lum til bilimlarini o‘zlashtirish, ijtimoiy-madaniy bilimlarni shakllantirish, ijtimoiy-madaniy bilimlarni shakllantirish. chet tilidagi professional lug‘at, maxsus terminologiyaning ma‘lum birliklari to‘plami.

XULOSA

O‘rganish jarayonida kasbiy yo‘naltirilgan o‘qitish jarayonida ayrim qiyinchiliklar yuzaga kelishi mumkinligi aniqlanib, ularni bartaraf etish yo‘llari keltirildi. Ushbu yechimlardan biri biz maktablarda CLIL dan foydalanishni ko‘rib chiqdik, chunki u bo‘lajak talabani qisqa vaqt ichida chet tilini professional o‘rganishga tayyorlaydi. Shuningdek, kasbiy yo‘naltirilgan chet tilini o‘qitish kasbiy va til fanlari integratsiyasini, mazmun, uslub va yondashuvlarni to‘g‘ri tanlashni, maqsad va vazifalarni aniq belgilashni, shu bilan birga kasbiy yo‘naltirilgan o‘qitishni o‘z ichiga oladi. kasbiy va kommunikativ kompetensiyalar va uning tarkibiy qismlari lingvistik kompetensiya (til va nutq), ijtimoiy-lingvistik kompetensiya, nutq kompetensiyasi, strategik kompetensiya, ijtimoiy-madaniy kompetensiya va ijtimoiy. Hozirgi kunda chet tili nafaqat universitetda o‘rganiladigan fanlardan biri, balki kasbiy tayyorgarlikning zarur tarkibiy qismi bo‘lib, talabaning kasbiy ahamiyatli fazilatlarini shakllantirish va har tomonlama rivojlantirishga qaratilgan. Chet tilini kasbiy yo‘naltirilgan yondashuvdan

foydalangan holda o‘qitish, faol metodlar va interfaol ta’lim texnologiyalaridan foydalanish, o‘qitishning kasbiy muhim mazmunini tanlash malakali mutaxassislarni shakllantirishga xizmat qiladi. Chet tilini kasbiy yo‘naltirilgan holda o‘qitish doirasida o‘quv jarayoniga turli tadbirlarning kiritilishi uning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi, o‘quvchilarni mustaqil ishlashga undaydi, muayyan fan bo‘yicha, jumladan, chet tilini o‘zlashtirish qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi, bilimga va umuman o‘rganishga qiziqishni chuqurlashtiradi va kengaytiradi.

REFERENCES

1. Кунанбаева С. С. Современное иноязычное образование: методология и теории: Рекомендовано Ученым Советом КазУМОиМЯ им. Абылай хана.- Алматы: Дом печати «Эдельвейс», 2005.- 264с.
2. Valiyeva, K. S. (2022). Practical Study of Foreign Languages in the Process of Distance Learning. *Vital Annex: International Journal of Novel Research in Advanced Sciences*, 1(4), 119–121.
3. Ляховицкий М.В. О некоторых базисных категориях методики обучения иностранным языкам // Иностранные языки в школе. 1973. № 1.
4. ERGASHEV D. D. TILSHUNOSLIKDA ATAMALARNING SEMANTIK TAHLILI //TADQIQOTLAR. – 2024. – Т. 31. – №. 2. – С. 126-130.
5. Sobirovna, V. K. . (2024). Inductive Way of Teaching Vocabulary Using Collocations. *Spanish Journal of Innovation and Integrity*, (27), 35-38.
6. Образцов П.И., Иванова О.Ю. Профессионально-ориентированное обучение иностранному языку на неязыковых факультетах вузов: Учебное пособие / Под ред. П.И. Образцова.- Орел: ОГУ, 2005. — 114 с.
7. Doniyor Dovronovich Ergashev TEACHING A FOREIGN LANGUAGE WITH ADVANCED TECHNIQUES // Academic research in educational sciences. 2021. №1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/teaching-a-foreign-language-with-advanced-techniques> (дата обращения: 28.02.2024).
8. ERGASHEV D. D. ANALYSIS OF LINGUISTIC CHARACTERISTICS OF UNITS IN TRANSLATIONS //International Conference of Education, Research and Innovation. – 2023. – Т. 1. – №. 9. – С. 56-59.
9. Dovronovich E. D. THE NECESSITY OF TEACHING LISTENING STRATEGIES //British View. – 2023. – Т. 8. – №. 3.
10. Xayrulla Xudoyorovich Hamidov, & Arzu Karausta. (2023). TERMS RELATING TO JOURNALISM IN TURKISH LANGUAGE AND THEIR TRANSLATION. *INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCES WITH HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS*, 3(08.05), 71–75.